

АВАНТУРА ИДЕ ЂИРИЋ

Приказ мање познатој, шрећној београдској цртаној филма

Растко Ђирић, ред. проф.

Током велике ретроспективне изложбе илустрација Иде Ђирић (1932–2007) у Музеју примењене уметности, у оквиру програма анимираних филмова, приказан је и један од првих београдских цртаних филмова »Авантура« из 1963. О овом филму веома се мало зна, а приказан је захваљујући Архиву југословенске кинотеке и љубазности господина Саше Ердељановића.

Први анимиран филмови у Србији

Година 1963. важна је за српски анимиран филм, јер се тада у Београду јављају први професионални цртани филмови. Ранија ауторска продукција анимације, не рачунајући рекламе, бележи четири лутка-анимирана филма: »Пионир и двојка« Вере и Љубише Јоцића из 1949. (наш први анимиран филм), још два њихова остварења из 1951, филм »Светлан и змај« Радивоја Лоле Ђукића из 1957. и аматерски првенац Дивне Јовановић »Рок« из 1960. цртан директно на траку. Пошто су до 1993. године сви филмови морали да буду званично одобрени за јавно приказивање, датум под којим су заведени био је званичан датум њихове израде. Први српски цртани или тачније речено цртано-анимирани филмови, оба заведена дана 22. маја 1963. јесу два филма Николе Мајдака »Човек од креде« и »Солиста«. »Авантура« је регистрована на дан 20. новембра, а следе још два филма у децембру. Сви ови филмови рађени су класичном техником »цел анимације«.

Цртани филм »Авантура«, рађен у продукцији Авала филма из Београда, је филм за децу едукативног карактера. Траје 9 минута и почиње »живо« снимљеном сликом дечака који нацрта »чича глишасте« фигуре дечака и девојчице и који »одсања« цео цртани филм у форми прелиставања буквара и проласка анимираних јунака кроз сва слова абецедне. Они се сукобљавају са бркатим снагатором коме се замерају у почетку филма и он их прогања кроз књигу мењајући костиме у односу на различите жанрове које нуде слова абецедне која се смењују.

Овај цртани филм, на сценарио Ђорђа Радишића, режирао је и анимирао Славко Марјанац, а главни цртеж карактера потписао је Томислав Богдановић. Славко Марјанац (Осијек, 1922) после завршетка Војне академије, од 1950. године почео се бавити цртаним филмом у Загребу, прошавши све фазе израде анимираног филма, од цртача-кописте, преко аниматора, сценаристе, главног цртача, до режисера. Радио је на једном од првих филмова Загребачке школе цртаног филма »Велики митинг« као фазер, и као сарадник на још двадесетак филмова. Самостално је за Загреб филм режирао три филма из серије »Случајеви« у којима је главну улогу имао лик »инспектор Маска«. Марјанац се са супругом из Загреба доселио у Београд где је остао мање од две године и током тог периода настао је филм »Авантура«.

Томислав Богдановић (1937), наш познати илустратор, својевремени добитник «Златног пера Београда» и других награда у иностранству, израдио је и сценографију за наш први цртани филм «Солиста». За филм «Авантура» дизајнирао је, према Марјанчевим упутствима, главне карактере, а по његовој препоруци је Ида Ђирић позвана да изради сценографије, као специјалиста за дечју илустрацију. Музику за филм компоновао је чувени Дарко Краљић, пионир наше забавне музике («Девојко мала», «Чамац на Тиси», музика за филм «Љубав и мода»).

Београдски круг и Загребачка школа

Веома је тешко разлучити које ликовно-графичке одлике дефинишу Београдски круг цртаног филма, а још теже дефинисати оне које разликују Београдску од Загребачке школе. У оба центра ауторе можемо раздвојити на оне који су у анимацију дошли из редова новинских карикатуриста и оне који су дошли са ликовних академија, било да су у питању сликари, графичари, графички дизајнери или илустратори. Дакле, ако из обе школе изузмемо филмове рађене карикатурално (којима је линија главно средство изражавања, а драматургија окренута ка гег поенти) и обратимо пажњу на такозване «ликовне» филмове, примећујемо

да је највећи број београдских аутора, везаних за анимацију ликовног усмерења, проистекао са графичког одсека Факултета (Академије до 1973) примењених уметности (Ида Ђирић, Александар Пајванчић Алек, Радивој Богићевић, Вељко Бикић, Душан Петричић, Растко Ђирић, Душица Жарковић и други).

Велики број анимираних филмова Загребачке школе ликовне оријентације заснива се на изразито текстуалном грађењу позадине («Сурогат» је један од њих, али ту одлику имају и филмови Ватрослава Мимице, Владе Кристла, Маркса и Јутрише, Бориса Колара, Павао Шталтера, као и рани филмови Довниковића и Драгића). Утицаји за овакво коришћење текстуре долазе по свој прилици из сликарства, рецимо енформела који је био популаран током педесетих, кад је Загребачка школа напустила утицај Дизнија и започела свој светски познат опус.

Цртани филм на ФПУ

Институцијалну шпичу САФ (Студио анимираног филма) АВАЛА ФИЛМ, Београд, која се појављује на почетку овог филма дизајнирао је Идин супруг Милош Ђирић (1931–1999). У питању је иницијални знак студија (латиницом) који је једноставно анимиран сукцесив-

ним појављивањем три слова која чине знак. Милош Ђирић ће следеће, 1964. године доћи на Академију примењених уметности у звању доцента и основати предмет Графичке комуникације. Касније ће на том предмету бити предавана и анимација, најчешће у служби оживљавања графичког дизајна, што ће Ђирић назвати »пасивном анимацијом«.

Филм »Авантура« је занимљив хибрид који спаја елементе београдског ликовног круга и Загребачке школе цртаног филма. У стилском погледу, на »Авантуру« снажно су утицали филмови Загребачке школе цртаног филма, нарочито филмови Душана Вукотића, што је потпуно разумљиво, пошто је Марјанац био његов сарадник и пријатељ. Претходне године Вукотић осваја Оскара за филм »Сурогат« (1961) а његов следећи филм »Игра« (1962), у коме се »живо снимљени« дечак и девојчица сукобљавају преко својих дечјих стилизованих цртежа, такође доживљава велики међународни успех. »Авантура« је рађена под директним утицајем ова два Вукотићева филма: »живо снимљено« дете црта своје »чича-глишасте« јунаке као у »Игри«, а њихов опонент је стилизовано нацртан и анимиран у духу

»Сурогата«. Чак и неки гегови, на пример онај са рибом-тестером која претестерише чамац у коме је негативац Брка, веома личе на оне из »Сурогата«. Дакле, режија, анимација и цртеж само су одјек онога што се већ десило у Загребачкој »школи«, али концепт и изглед сценографије Иде Ђирић сасвим је аутентичан. Она ју је израдила у свом препознатљивом стилу који се надовезује на њено илустраторско дело. Ту сценографију, са илустраторске стране, одликује жив колорит, строга, плошно постављена и радикално геометријски стилизована композиција, код урбаних пејзажа најчешће решеткасто касетирана, а код природних призора сведена на обле геометријске форме. Техника акварела, својом текстуром која настаје потезом четке и не дозвољава тонски уједначену површину, гради контрастно јединство са геометризаацијом у структури. Те акварелне сценографије које је Ида Ђирић на почетку своје каријере направила за овај филм, и којих има двадесетак у филму, прве су и последње илустрације које је израдила за неки цртани филм и до краја своје каријере неће више имати контакта са овим медијем. То је била једина Идина »авантура« у медиј анимације.

